

АРХЕОЛОШКЕ БИЉЕШКЕ ИЗ МЕДУНА

Милош М. Живановић
Центар за конзервацију и археологију
Црне Горе
Његошева бб
81250 Цетиње, Црна Гора
miloszivanovic@ckacg.me

ARCHAEOLOGICAL NOTES FROM MEDUN

UDK 902(497.16 Medun)

Апстракт:

У раду су сажети резултати археолошких истраживања утврђења Медун код Подгорице, обављени 2020. године. На основу богате културне стратиграфије, остатака архитектуре и историјских извора издвојени су периоди живота града од којих су најзначајнији хеленистички, средњовјековни, као и фаза из друге половине 19. стољећа. Сакупљени подаци и значајна количина налаза скреће пажњу на неопходност систематских археолошких ископавања на овом мјесту.

Кључне ријечи: Медун, утврђење, хеленизам, средњовјековни период, период турске окупације.

Abstract:

The paper summarizes results of archaeological excavations of the Medun fortress near Podgorica, conducted in 2020. Based on rich cultural stratigraphy, remains of architecture and historical sources, the periods of the city's life have been singled out, the most significant of which are hellenistic period, medieval, and the phase from the second half of the 19th century. The collected data and a significant amount of finds draw attention to the necessity of systematic archaeological excavations at this site.

Key words: Medun, fortress, hellenistic period, medieval period, period of Turkish occupation.

Илирски град Метеон, на чијим је остацима у средњем вијеку подигнуто утврђење Медун, неоправдано је подлегао заборава археолошке науке те се, упркос његовом значају, тек прошле године по први пут реализују ископавања овога града.

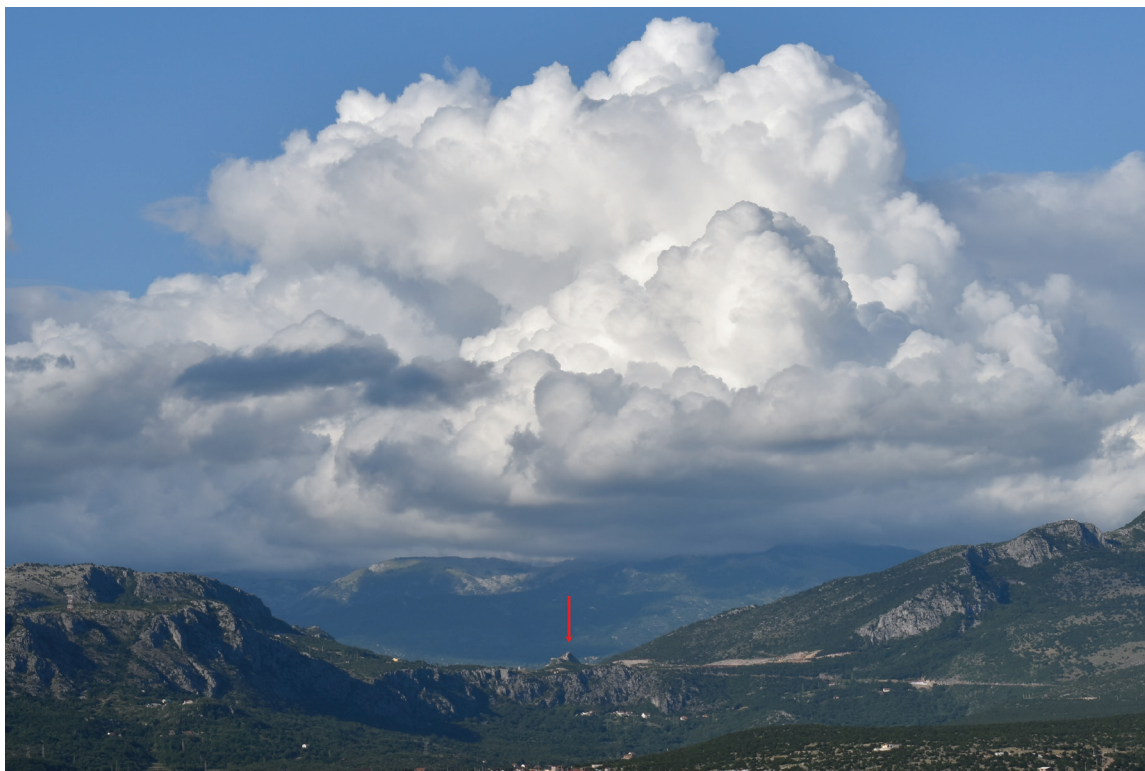
Његови архитектонски остаци до сада су описани тек у неколико студија,¹ а релативно богати историјски извори говоре о мјесту сталних војних сукоба и превирања.

Под именом Метеон први пут га спомиње Тит Ливије (XLVI, 23, 32) и то приликом описа трећег илирског рата као град племена Лабеата, као и посљедње упориште породице илирског краља Генција. У каснијим изворима из периода Римске државе његово име изостаје и једино Медион Равенског географа² пружа податак да утврђење егзистира и током 7. стољећа.

The Illyrian city of Meeon, on the remains of which the fortress of Medun was built in the Middle Ages, was unjustifiably forgotten by archeological science, and, despite its importance, only last year the excavations of this city were realized for the first time.

Its architectural remains have so far been described in only a few studies¹, and relatively rich historical sources speak of a place of constant military conflicts and turmoil.

Titus Livius first mentions it under the name Meeon (XLVI, 23, 32) when describing the third Illyrian war as a city of the tribe Labiatei as well as the last stronghold of the family of the Illyrian king Gentius. In later sources from the period of the Roman empire, his name is missing and only the Medion of Anonymous Cosmographer of Ravenna² provides information that the fortress still exists during the 7th century.

Сл. 1. Поглед на Медун из правца Подгорице
Fig. 1. View of Medun from the direction of Podgorica

1 Praschniker, Schober 1919, 3–8; Здравковић 1953, 127–132; Гарашанин 1967, 127–133; Мијовић, Ковачевић 1975, 115–116; Петровић 2012.

2 Гарашанин 1967, 127.

1 Praschniker, Schober 1919, 3–8; Здравковић 1953, 127–132; Гарашанин 1967, 127–133; Мијовић, Ковачевић 1975, 115–116; Петровић 2012.

2 Гарашанин 1967, 127.

Сл. 2. Изглед утврђења са јужне стране
Fig. 2. View of the fortification on the south side

У касном средњем вијеку на овом мјесту се образује важно војно упориште које је обезбјеђивало сигурност саобраћајне комуникације према Пећи, што потврђују и бројни историјски извори 15. стољећа.³ У петој деценији 15. стољећа град заузимају Турци, од тада па све до 1860. године историјска свједочанства помињу Медунску тврђаву као мјесто у сукобима Куча и Брђана са Турцима. Посљедњи и најбогатији историјски корпус о тзв. посљедњој турској окупацији Медунске тврђаве (1860–1876. године) описује бројне сукобе пред његово ослобађање 1876. године.⁴ Након овога утврђење је разрушено и напуштено.

Остаци Медунског града данас се налазе у дијелу крашке висоравни (сл. 1), гдје почињу Кучке планине, на око 9 км сјевероисточно од Подгорице.

In the late Middle Ages, an important military stronghold was formed on this place, which ensured the safety of traffic communication towards Peć, which is confirmed by numerous historical sources of the 15th century³. In the fifth decade of the 15th century, the city was occupied by the Turks from when until 1860, historical evidence mentions the Medun fortress as a place in the conflicts between Kuči and Brđani with the Turks. The last and richest historical corpus about the so-called last Turkish occupation of the Medun fortress (1860-1876), describes numerous conflicts before its liberation in 1876.⁴ After this the fort was destroyed and abandoned.

Today, the remains of the town of Medun are located in the part of the karst tablelands (Fig. 1) where the mountains of Kuči begin, about 9 km northeast of Podgorica.

3 Петровић 2012, 13–14.

4 Исто, 15.

3 Петровић 2012, 13–14.

4 Ibid, 15.

Саграђен је на врховима стрмог сједластог гребена (сл. 2), које доминира околним подручјем са типичним карактеристикама утврђених илирских градова, акрополом и подграђем. Ова структура је задржана и током средњовјековне и модерне историје тако да се и данас препознају Горња и Доња тврђава.

У краткој археолошкој кампањи⁵ реализованој у мају и јуну 2020. године, а чији су резултати сумирани у даљем тексту, обухваћена је само горња Медунска тврђава.

Горња зона Медуна уоквирена је беедемским зидовима у једну цјелину која има издужену и неправилну форму утврђења дужине око 80 м (сл. 3).

It was built on the tops of a steep saddle ridge (Fig. 2), which dominates the surrounding area with the typical characteristics of fortified Illyrian cities, the Acropolis and the suburbs. This structure has been preserved during medieval and modern history, so that the Upper and Lower Fortresses are still recognized today.

In the short archeological campaign⁵ realized in May and June 2020, the results of which are summarized in the following text, only the Upper Medun fortress was researched.

The upper zone of Medun is framed with ramparts walls into one fortification that has an elongated and irregular form about 80 m long (fig. 3).

Сл. 3. Ситуациони план Горње тврђаве са означеним архитектонским цјелинама (фото Илија Перић)
Fig. 3. Situational plan of the Upper Fortress with marked architectural units (photo Ilija Perić)

⁵ Истраживања реализована у организацији ЈУ Центра за конзервацију и археологију Црне Горе, а финансирана посредством Министарства културе у склопу Програма заштите и очувања културних добара за 2020. годину. Пројекат је финансијски помогао Секретаријат за културу и спорт Подгорице.

⁵ The excavations was realized in the organization of the Public Institution Center for Conservation and Archeology of Montenegro and financed through the Ministry of Culture within the Program for the Protection and Preservation of Cultural Heritage for 2020. The project was financially supported by the Secretariat for Culture and Sports of Podgorica.

Међутим, у складу са висинским разликама гребена на којем је тврђава изграђена јасно се издвајају три међусобно повезана платоа.

Највисочији плато - акропољ захвата мали и сужени простор на источном дијелу утврђења којим доминира кружна кула (кула 1) до које се долази стрмим степеништем (сл. 3).

Западно од куле налазе се остаци објекта 1 и одмах до њега црква сада посвећена Св. архиђакону Стефану. Археолошка истраживања обухватила су кулу 1 и објекат 1, који су на основу сакупљених података датовани у вријеме посљедње турске окупације. Турци су по доласку 1860. године у овом дијелу наишли на обрушену потковичасту кулу саграђену према археолошким налазима највјероватније у 12-13. стољећу (сл. 4).

However, in accordance with the height differences of the ridge, on which the fortress was built, three interconnected plateaus clearly stand out.

The highest plateau - the acropolis covers a small and narrowed area in the eastern part of the fortification, which is dominated by a circular tower (tower 1) that is reached by a steep staircase (Fig. 3). To the west of the tower are the remains of building 1 and next to it the church now dedicated to St. Archdeacon Stephen. Archaeological excavations included tower 1 and building 1, which were dated to the last Turkish occupation on the basis of collected data. Upon their arrival in 1860, the Turks came across a collapsed horseshoe shape tower in this part, built according to archeological findings, most likely in 12th-13th century (Fig. 4).

Сл. 4. Кула 1 након истраживања (фото Илија Перић)
Fig. 4. Tower 1 after the excavation (photo Ilija Perić)

Ова кула, ширине 3 м, је тада преграђена, а дозидани су и нови приступни платои како би се привремено користила, све док се није отпочело са изградњом велике неправилно кружне куле. Нова кула ширине између 7,40 и 5 м обухватила је старије остатке, при чему је ходни ниво подигнут за око 2 м. Код кружне куле забиљежено је и неколико накнадних грађевинских фаза које су изгледа биле производ сталног удара на одбрану Медуна на овоме мјесту током владе Османског царства.

Истраживања објекта 1 нијесу пружила довољне информације о његовом изгледу. Ради се о објекту правоугаоне основе димензија 5 x 11 м, који се вјероватно наслонио на остатке старије архитектуре, али је у западном и сјеверном дијелу у потпуности срушен, а у источном и јужном фундиран на живој стијени.

Западно од акропоља простире се централни и неких 5 м нижи дио Медунске тврђаве. Просторно захвата само двије грађевине које такође потичу из периода задње турске окупације (сл. 3). Објекат 2 правоугаоног облика, са бистијерном у своје доњем дијелу није истраживан. На његов западни зид наслоњен је објекат нумерисан бројем 3, протумачен као командатура⁶, тј. главна управна зграда утврђења из времена турске окупације. Овај објекат, трапезасте основе и димензија 7,30 x 6,50 м (сл. 5), зидан је употребом камена и жуте глине којој је додата мала количина креча. Под у њему био је дрвен, осим у дијелу од улаза у ширини 1,40 м и сачуваној дужини од 3 м гдје се простирала камена стаза.

Налаз керамичке цијеве за воду, испод пода објекта 3, доказује да су функције објекта грађевине унапријед биле планиране. Цијев је постављена у правцу исток-запад и спроводила је воду од бистијерне до чесме која се користила са спољне стране објекта на доњем платоу утврђења. На овај начин потрошњу воде је контролисала управна зграда. Да је објекат 3 командна зграда показује и богат археолошки материјал који се већином састоји од металних дјелова војних униформи, наоружања и ратне опреме.

⁶ На основу гравуре Хатора из 1876. године, о томе Петровић 2012, 17 и даље.

Сл. 5. Објекат 3 након истраживања
Fig. 5. Building 3 after the excavation

This 3 m wide tower was then rebuilt and new access plateaus were added to be temporarily used until construction of a large irregular circular tower was started. The new tower, between 7.40 and 5 m wide, included older remains, with the walking level raised by about 2 m. The circular tower also recorded several subsequent construction phases that appeared to be the product of a constant attack on the defense of Medun at this site during the rule of the Ottoman Empire.

Excavations on building 1 did not provide sufficient information on its appearance. It is a building with a rectangular base measuring 5 x 11 m, which probably relied on the remains of older architecture, but in the western and northern part it was completely destroyed while in the eastern and southern it was founded on bedrock.

To the west of the acropolis lies the central and some 5 m lower part of the Medun fortress. It covers only two buildings, which also date from the period of the last Turkish occupation (Fig. 3). Building 2, of rectangular shape with a cistern in its lower part has not been excavated. On its western wall, there is a building 3, interpreted as a headquarters⁶, ie the main administrative building of the fortress from the time of the Turkish occupation. This building, with a trapezoidal base and measuring 7.30 x 6.50 m (Fig. 5), was built using stone and yellow clay to which a small amount of lime was

⁶ Based on Hator's engraving from 1876, about that Petrović 2012, 17 and further.

Сјеверно од објеката 2 и 3 налазе се степеништа, а још једно је регистровано и на југозападном углу објекта 3, као директна веза са доњим дијелом тврђаве.

Сл.6. Остаци киклопских зидова код куле 2
Fig. 6. Remains of cyclopean walls at the tower 2

Једини старији трагови у централном дијелу утврђења нађени су у сонди постављеној у ЈЗ углу објекта 3 гдје је нађен слој датован сребрним новцем у почетак 16. стољећа.

На најнижем платоу који чини највећу површину горње тврђаве истраживала се само западна кула (кула 2). Код ове куле и раније су уочене двије фазе,⁷ старија, правоугаоних димензија 3,30 x 2 м и млађа, полукружна кула која се доводи у везу с турском обновом. Слојеви у овој кули, нажалост, нису били у потпуности сачувани. Кула је на западној страни, прије њене санације 2010. године, била пробијена те се већина слојева обрушила процесом ерозије.

added. The floor in it was wooden except in the part of the entrance where 1.40 m wide and 3 m long the stone path were preserved.

The finding of a ceramic water pipe under the floor of building 3 proves that the functions of both buildings were planned in advance. The pipe was placed in the east-west direction and conducted water from the cistern to the drinking fountain that was used from the outside of the building on the lower plateau of the fortification. In this way, water consumption was controlled by the administrative building. The rich archeological material, which mostly consists of metal parts of military uniforms, weapons and war equipment, also shows that building 3 was a command building.

To the north of buildings 2 and 3 there are staircases and another one is registered on the southwest corner of building 3 as a direct connection with the lower part of the fortress.

The only older traces in the central part of the fortification were found in a probe placed in the SW corner of building 3, where a layer dated with silver coins from the beginning of the 16th century was found.

On the lowest plateau, which makes up the largest area of the upper fortress, only the western tower (tower 2) was explored. Two phases⁷ have been observed in this tower before, the older one, with rectangular dimensions of 3.30 x 2 m, and the younger, semicircular tower, which is connected with the Turkish reconstruction. Unfortunately, the layers in this tower have not been completely preserved. The tower on the west side, before its reconstruction in 2010, was damaged and most of the layers collapsed due to erosion.

Based on the preserved data, we have not been able to date with certainty the phase of the rectangular tower, although some findings point to the 14th century. Not far from its foundations, highly fragmented archaeological material has been discovered that can be dated to the 7th century, so the dilemma remains whether the tower dates from the early Byzantine or the late Middle Ages.

7 Мијовић, Ковачевић 1975, 115.

7 Мијовић, Ковачевић 1975, 115.

На основу сачуваних података нијесмо успјели са сигурношћу датовати фазу правоугаоне куле, иако су неки налази упућивали на 14. стољеће. Недалеко од њених темеља откривен је јако уситњен материјал који се може везати за 7. стољеће, па стога остаје дилема да ли кула потиче из рановизантијског или из периода касног средњег вијека.

Најстарији остаци регистровани код куле 2 су дјелови тзв. илирског бедема (сл. 6). Они се налазе на око пола метра испод темеља правоугаоне куле, на самом дну стијене која нагло пада према западу. Конструкција зида сачуваног у висини од 1 м и дужини 2,5 м је карактеристична за тај период. Састоји се од наслаганих необрађених камених блокова, уклопљених у живу стијену. Празнина између зида и стијене попуњена је земљом и великом количином хеленистичког керамичког материјала датованог у 3–2. стољеће прије нове ере.

Новим налазима са истраживања 2020. године дјелимично је употпуњена историјска слика Медуна. Да је град на врху гребена подигнут у 4–3. стољећу п. н. е., како су претпостављали и ранији истраживачи,⁸ сада потврђују и археолошки налази, али тек на основу будућих истраживања можемо говорити о величини и облику илирског Метеона као и његовој улози у Илирском краљевству. Након успостављања мира у провинцији Далмацији, Медун је био далеко од римских комуникација и државних интереса. Из тог разлога имамо значајан временски хијатус све до 7. стољећа н. е. када се, у складу са новим историјским околностима, отварају и штите споредне комуникације Византијског царства.

Због свог геостратешког положаја, Медун у средњем вијеку постаје важна фортификација. На то нам указује средњевјековна тврђава из 12–13. стољећа која се користила и касније све до средине 15. стољећа када је предата Османском царству. Усамљени налаз с почетка 16. стољећа индицира да су Турци једно вријеме користили стратешки положај утврђења јер је до пада Скадра, било у граничној зони са Зетом и Млетачком републиком. Упркос

The oldest remains registered at tower 2 are parts of the so-called Illyrian rampart (Fig. 6). They are located about half a meter below the foundation of a rectangular tower at the very bottom of a rock that falls sharply to the west. The construction of the wall preserved in the height of 1 m and the length of 2.5 m is characteristic for that period. It consists of stacked rough stone blocks, embedded in bedrock. The gap between the wall and the rock is filled with earth and a large amount of Hellenistic ceramic material dating to the 3rd - 2nd century BC.

The new findings from the excavation in 2020 partially completed the historical picture of Medun. That the city at the top of the ridge was built in 4th–3th B.C., as previously thought by earlier researchers⁸, is now confirmed by archaeological findings. But only on the basis of future excavations we can talk about the size and shape of the Illyrian Meteon as well as its role in the Illyrian kingdom. After the establishment of peace in the province of Dalmatia, Medun was far from Roman communications and state interests. For this reason we have a significant hiatus until the 7th century AD when, in accordance with the new historical circumstances, the secondary communications of the Byzantine Empire are opened and protected.

Due to its geostrategic position, Medun became an important fortification in the Middle Ages. This is indicated by the medieval fortress from 12th–13th century which was used and later until the middle of the 15th century when it was handed over to the Ottoman Empire. A lonely find from the beginning of the 16th century indicates that the Turks used the strategic position of the fortress for a while because until the fall of Skadar, it was in the border zone with Zeta and the Republic of Venice. Despite historical sources from the period 16th–19th century⁹ archaeological indicators give the impression of an abandoned place. After the establishment of power in the Balkans, the Ottoman Empire, like the former Roman Empire, lost interest in this inaccessible area. The greater need for

8 Здравковић 1953, 130.

8 Здравковић 1953, 130.

9 Петровић 2012, 279–280.

историјским изворима из периода 16–19. стољећа,⁹ археолошки показатељи дају утисак напуштеног мјеста. Након утемељења власти на Балкану Османско царство је, попут некад Римског, изгубило интересовање за овај неприступачан преддио. Већа потреба за турском контролом овог подручја наступа тек 1860. године, непосредно пред Црногорско-турски рат када се Медун посљедњи пут обнавља. Трансформације које тада настају створиле су комплексан фортификациони систем који је у најбољој мјери очуван и данас.

Представљени резултати тек су кратке новости са почетка истраживања Медунског утврђења. Богат археолошки материјал ће се детаљно анализирати и уједно с наставком истраживања допринијети бољем разумијевању овог комплексног вишеслојног налазишта.

Turkish control of this area did not appear until 1860, just before the Montenegrin-Turkish war, when Medun was rebuilt for the last time. The transformations that took place then created a complex fortification system that is best preserved until today.

The presented results are just short news from the beginning of the research of the Medun fortress. The rich archeological material will be thoroughly analyzed and, together with the continuation of the excavations, will contribute to a better understanding of this complex multi-layered site.

---

9 Петровић 2012, 279–280.

Гарашанин 1967 - М. Гарашанин, Црна Гора у освит писане историје, Историја Црне Горе I, Титоград, 127–133.

Здравковић 1953 - И. Здравковић, Град Медун крај Титограда, Зборник заштите споменика културе III, Београд, 127–132.

Мијовић, Ковачевић 1975 - П. Мијовић, М. Ковачевић, Градови и утврђења у Црној Гори, Београд-Улцињ.

Петровић 2012 - П. Петровић, Медунски град, историјско-кастелолошка студија, Подгорица

Praschniker, Schober 1919- С. Praschniker, A. Schober, Archäologische Forschungen in Albanien und Montenegro, Schriften der Balkankommission. Antiquarische Abteilung 8, Wien.